

Nr 74.

Ankom till riksdagens kansli den 21 april 1942 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till undervisning i meteorologi vid Stockholms högskola.

(2:a avd.)

I propositionen nr 99 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 27 februari 1942, föreslagit riksdagen att såsom Bidrag till undervisning i meteorologi vid Stockholms högskola för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 8.000 kronor.

Av statsrådsprotokollet inhämtas bland annat:

I underdånig skrivelse den 15 februari 1941 anhöll styrelsen för Stockholms högskola om rätt för högskolan att tills vidare till och med den 30 juni 1945 anställa filosofisk ämbetsexamen, filosofie kandidatexamen och statsvetenskaplig examen i ämnet meteorologi, så länge docenten vid högskolan T. H. P. Bergeron enligt honom vederbörligen meddelat förordnande såsom lärare vid högskolan förestode den med nämnda examina förknippade undervisnings- och examinationsskyldigheten i detta ämne.

Genom beslut den 5 september 1941 biföll Kungl. Maj:t efter vederbörandes hörande den gjorda framställningen.

Sedermera har styrelsen för Stockholms högskola anhållit om statsbidrag till undervisningen i meteorologi.

Till stöd för sin framställning om examensrätt i ämnet meteorologi anförde *styrelsen för Stockholms högskola*:

Ämnet meteorologi hade under senare år tillvunnit sig allt större intresse särskilt som följd av den civila luftfartens och det militära flygets mycket snabba utveckling. Flygvapnet hade under nu pågående krig intagit en dominerande ställning. För all flygning vore en tillförlitlig väderlekstjänst med god prognostik en nödvändig förutsättning. Allmänt bekant vore också den mycket stora uppmärksamhet, som de krigförande länderna ägnat denna del av meteorologien och vilken utomordentlig betydelse den haft.

Väderleksläran framträdde som en del av meteorologien, som vore särskilt viktig för vårt land med dess stora utsträckning i norr—söder. Ett omfattande forskningsarbete krävdes för klarläggandet av vårt lands väderleksförhållanden, förändringarna hos dessa och orsakerna därtill.

Lämpligaste platsen för undervisning och forskningsarbete av ifrågavarande slag inom ämnet meteorologi med särskild hänsyn till väderleksläran vore utan tvivel Stockholm och dess högskola, då direkt förbindelse fordrades med den utrustning och erfarenhet, som finnes hos statens meteorologisk-hydrografiska anstalt och hos den militära väderlekscentralen, samt med de dagliga arbeten, som där utfördes. För de elever, som för sitt blivande kall som militärmeteorologer fordrade även annan utbildning, vore vistelse i Stockholm också nödvändig.

Enligt vad högskolan inhämtat hölle såväl vederbörande militära myndigheter som statens meteorologisk-hydrografiska anstalt före, att det förelåge ett ofrånkomligt behov av ökad undervisning i meteorologi och dess praktiska tillämpning. Statsmeteorologen Bergeron, som sedan 1935 vore docent i meteorologi vid Stockholms högskola, vore fullt kompetent för upprätthållande av en lärartjänst i meteorologi, särskilt väderlekslära, och vore villig ställa sig till förfogande.

Filosofiska fakulteten och det större akademiska konsistoriet i Uppsala, åberopade matematisk-naturvetenskapliga sektionens yttrande, vari sektionen ansåg sig förhindrad biträda högskolestyrelsens framställning.

Sektionen underströk den växande betydelsen av ämnet meteorologi såväl för vissa grenar av landets näringsliv som för det militära och civila flygväsendet. Sektionen fann det vidare uppenbart, att tillgången till meteorologer med grundlig utbildning i ämnet måste ökas för att tillgodose det växande behovet av nya befattningar, som krävde meteorologisk utbildning, och detta särskilt då det gällde väderlektjänsten för det civila och framförallt för det militära flygväsendet. Sektionen anförde vidare bland annat.

Då det sålunda här kunde anses föreligga ett statligt behov av största betydelse, funne sektionen det synnerligen anmärkningsvärt, att i högskolestyrelsens skrivelse, som tillkommit efter samråd med två statliga organ, meteorologisk-hydrografiska anstalten och flygstaben, icke nämnts något om de möjligheter, som staten redan förfogade över för att tillgodose kraven på ett ökat antal akademiskt utbildade meteorologer. Sektionen syftade härvid på den vid Uppsala universitet sedan år 1878 befintliga professuren i meteorologi, den enda i landet, och den till denna professur knutna institutionen.

Enligt sektionens mening måste den akademiska undervisningen i meteorologi läggas så, att lärarutbildningen och bibringandet av den nödvändiga grunden för förutsättningslös vetenskaplig forskning icke bleve lidande, men att å andra sidan icke heller undervisningen i väderlekslära för praktiska mål åsidosattes. Detta innebure, att naturligtvis en i möjligaste mån allmän översikt av alla meteorologiens delar måste inhämtas för de lägre examina i meteorologi. Särskilt viktigt vore, att en säker teoretisk grund lades för fortsatta studier och för förståelsen av de företeelser, som sammanfattades under benämningen väderleken, eller med andra ord av väderleksläran, vilken över huvud taget icke kunde studeras eller förstås utan denna grund.

De uppgifter, som en akademisk lärare i meteorologi hade att fylla, vore alltså synnerligen fordrande och måste helt kräva sin man. Läraren måste även till sin disposition ha resurser för sin undervisning, en institution, som möjliggjorde en effektiv såväl praktisk som teoretisk utbildning av de inom ämnet studerande. Till denna institution måste anslutas ett observatorium så beläget, att i möjligaste mån lokala inflytanden icke gjorde sig gällande, och att en direkt beröring med studerade problem ernåddes.

Den meteorologiska institutionen i Uppsala vore sedan gammalt i stort sett organiserad efter de principer, som enligt sektionens mening borde gälla för den akademiska undervisningen i meteorologi. Sedan 1936 föreläge dessutom förslag om en betydlig utvidgning och modernisering av denna institution. Medel för det föreslagna nya observatoriet hade äskats på tilläggsstat för budgetåret 1940/41 och den större med laboratorier och andra utrymmen föreslagna institutionsbyggnaden hade sedan 1936 varje år uppförts på universitetets budgetlista och tillstyrkts av universitetskanslern. Den utvidgning, som föreslagits, vore av den art, att den förmådde möta även en mycket stor tillströmning av studerande inom ämnet meteorologi. Redan nu syntes hinder icke möta för utvidgning av undervisningen och hållandet av eventuellt påtänkta kurser för utbildning av flygmeteorologer eller andra för praktisk verksamhet avsedda meteorologer.

Ett realiserande av högskolestyrelsens förslag måste medföra dubbelkostnader för staten, något som man avsett att undvika genom införande av riksgiltighet för tentamensbetyg, eftersom det vid universitetet i Uppsala funnes en meteorologisk institution, som hade möjlighet mottaga ett betydligt ökat antal studerande för akademisk examen.

Sektionen ansåge det uteslutet, att en undervisning i meteorologi, som skulle leda till akademisk examen, skulle på ett tillfredsställande sätt kunna bestridas av en lärare, som därtill visserligen vore kvalificerad men som även hade att uppehålla en annan enligt sektionens uppfattning synnerligen krävande statsbefattning.

Med anledning av vad de akademiska myndigheterna i Uppsala sålunda och i övrigt anfört framhöll *högskolans styrelse* i skrivelse den 18 juli 1941 till universitetskanslern bland annat.

Undervisningen i meteorologi med särskild vikt lagd på den synoptiska delen av ämnet måste till en mycket väsentlig del grunda sig på det material av svenska — och under fredstid internationella — observationer, som dagligen komme statens meteorologisk-hydrografiska anstalt telegrafiskt tillhanda, och som dessutom därstädes vore lätt och instruktivt tillgängligt i form av analyserande väderlekstakort för löpande och gångna år. Likaså vore forskningen i synoptisk meteorologi till stor del beroende av detta material och framförallt av de cirka 800 svenska stationernas originalobservationer, vilka förvarades vid anstalten och ojämförligt lättast kunde utnyttjas där. På grund av den framstående kompetens, som funnes vid anstalten och framförallt på grund av nämnda där tillgängliga material, vore det nödvändigt, att ett intimt samarbete komme att äga rum med denna institution.

Statens meteorologisk-hydrografiska anstalt förordade livligt ifrågavarande framställning och förklarade sig i alla delar instämma i de synpunkter, som framförts av högskolestyrelsen.

Det vore för anstalten av största betydelse, att en undervisning i praktisk meteorologi och särskilt i synoptisk meteorologi och väderlekslära komme till stånd och att detta skedde i närmaste anslutning till anstaltens verksamhet. För att undervisningen skulle kunna ske i den samverkan med anstalten, som vore nödvändig, vore det ett ofrånkomligt villkor att undervisningen förlades till Stockholm. Detta krav hade efter samråd med anstalten utförligt motiverats av högskolestyrelsen. Nödvändigt vore även, att ledaren av denna undervisning ägde utbildning och tillräcklig erfarenhet i fråga om prak-

tisk prognosverksamhet. Det gällde nämligen i fråga om denna undervisning icke så mycket en utbildning för den »speciella akademiska forskning», angående vilken matematisk-naturvetenskapliga sektionen syntes vara av den uppfattningen, att den vore väsensskild från den vetenskapliga verksamhet som anstalten bedreve, utan det gällde, från anstaltens synpunkt sett, främst en utbildning för ett effektivt bedrivande just av anstaltens praktiska och vetenskapliga uppgifter. Då den ojämeförlikt största delen av landets meteorologer vore knuten till eller avsåges att knytas till anstalten, vore det av vikt, att en på anstaltens uppgifter inriktad undervisning snarast komme till stånd. En sådan undervisning vore ett nödvändigt komplement till den på »speciell akademisk forskning» inriktade undervisningen i Uppsala.

Skulle den föreslagna undervisningen icke komma till stånd, syntes anstalten bli nödsakad att, såsom hittills i viss utsträckning skett, inom sig organisera dylik undervisning, trots de svårigheter som därmed vore förbundna. Endast på så sätt bleve det nämligen då möjligt för anstalten att på tillfredsställande sätt fullgöra sina uppgifter. Det borde i detta sammanhang framhållas, att någon för undervisning i praktisk väderlekslära med prognostik fullt kompetent lärare icke stode att erhålla inom landet utanför anstalten.

Universitetskanslern tillstyrkte framställningen.

Som nämnts har Kungl. Maj:t bifallit den av högskolans styrelse gjorda ansökningsen.

Högskolans styrelse har i underdånig skrivelse den 17 november 1941 hemställt, att till styrelsens förfogande måtte ställas ett belopp av 9,000 kronor per år för undervisningen i meteorologi vid högskolan.

Viss undervisning i meteorologi med särskild hänsyn till väderleksläran hade från och med hösten 1937 upprätthållits vid högskolan av docenten Bergeron med stöd av privata donationsmedel. Dessa medel möjliggjorde även undervisning i enlighet med de fastställda fordringarna under läsåret 1941/42, men vid dettas slut hade de fem år, för vilka medel donerats, gått till ända.

Under nu rådande förhållanden kunde enskilda medel icke anskaffas för ifrågavarande behov. Upprätthållandet av dylik undervisning vore emellertid såsom framginge av styrelsens ovan omförmälda skrivelser och statens meteorologisk-hydrografiska anstalts yttrande samt av uttalanden särskilt från flygvapnets representanter ett rent statsintresse, och initiativet i saken hade också direkt utgått från militärt håll. Styrelsen finge därför hemställa, att offentliga medel ställdes till dess förfogande för undervisningens upprätthållande efter utgången av innevarande läsår.

Universitetskanslern har tillstyrkt, att statsmedel ställes till förfogande för ifrågavarande ändamål. Kanslern, som i övrigt icke haft något att erinra emot de begärda beloppen, har ansett, att anslagsmedlen kunde reduceras till 8.000 kronor.

Statskontoret har bestämt avstyrkt framställningen.

Spörsmålet om ett understödande med statsmedel av den vid Stockholms högskola bedrivna verksamheten hade tidigare varit föremål för behandling inom statskontoret. Ämbetsverket hade således den 2 december 1939 avgivit utlåtande över en av högskolans styrelse gjord hemställan om ett årligt statsbidrag å 300,000 kronor.

Ämbetsverket ville ytterligare framhålla, att vägande principiella invändningar — i all synnerhet under rådande exceptionella förhållanden — måste riktas mot att staten på undervisningens område utökade sin ekonomiskt understödjande verksamhet beträffande enskilda läroanstalter i sådana fall, där statliga undervisningsmöjligheter vore tillfinnandes och utan allvarliga olägenheter kunde utnyttjas.

I yttrande den 16 maj 1941 i fråga om examensrätt för Stockholms högskola i ämnet meteorologi hade matematisk-naturvetenskapliga sektionen vid Uppsala universitet, vars yttrande återopats av filosofiska fakulteten och större akademiska konsistoriet, bland annat uttalat, att intet hinder syntes möta för utvidgning av undervisningen i meteorologi och hållandet av eventuellt påtänkta kurser för utbildning av flygmeteorologer eller andra för praktisk verksamhet avsedda meteorologer.

Departementschefen har för egen del anfört:

Den snabba utveckling, som det civila och militära flygväsendet det senaste decenniet genomgått och alltjämt genomgår, har givit väsentligt ökad betydelse åt meteorologien såsom vetenskap och akademiskt läroämne. Framför allt har den gren av meteorologien, som sammanfattas under benämningen väderlekslära, trätt i förgrunden genom sin stora praktiska betydelse för flygväsendet. Den civila och militära väderlektjänstens centralorganisation är den i Stockholm belägna meteorologisk-hydrografiska anstalten, som till sig knutit den ojämförligt största delen av landets meteorologer. Anstalten har med styrka hävdad, att utbildningen av meteorologer för praktisk tjänst borde ske i närmaste anslutning till anstaltens verksamhet. Onekligen synas goda skäl tala för denna ståndpunkt, och det är med hänsyn härtill naturligt, att anstalten inlett samarbete med Stockholms högskola, då det gällt att tillfredsställa det ökade behovet av utbildade meteorologer. Kungl. Maj:t har även funnit skäl föreligga att tillerkänna högskolan viss examensrätt i ämnet meteorologi. Å andra sidan kan icke heller den av universitetet i Uppsala hävdade uppfattningen fränkännas betydelse. Från detta håll göres gällande, att den meteorologiska institutionens i Uppsala examenskapacitet vore fullt tillräcklig för att möta det ökade behovet av meteorologer, i vart fall efter förverkligandet av föreliggande planer på utvidgning och modernisering av Uppsalainstitutionen.

Såsom av den föregående redogörelsen framgår har vid Stockholms högskola från och med hösten 1937 med stöd av privata donationsmedel upprätthållits viss undervisning i meteorologi med särskild hänsyn till väderleksläran. Med utgången av innevarande läsår ha emellertid de fem år, för vilka medel donerats, gått till ända, och högskolans styrelse har, då under nuvarande förhållanden enskilda medel icke kunde anskaffas, hemställt, att ett årligt anslag av 9,000 kronor måtte ställas till styrelsens förfogande för undervisningens upprätthållande. Ansökningen har tillstyrkts av universitetskanslern med den ändringen, att kanslern ansett anslaget böra bestämmas till 8,000 kronor.

För egen del har jag icke funnit den föreliggande utredningen giva tillräckligt underlag för ett definitivt ställningstagande till den föreliggande frågan, huruvida staten bör för framtiden genom statsbidrag stödja undervisningen i meteorologi vid Stockholms högskola. Härför erfordras enligt min mening en mera ingående utredning av frågan, huru den akademiska undervisningen i meteorologi lämpligen bör ordnas, än den som för närvarande föreligger. I

avvakten på resultatet av en dylik utredning finner jag emellertid med hänsyn till de särskilda krav på undervisning i ämnet, som det militära och civila flygväsendets utveckling särskilt under nuvarande förhållanden ställer, önskvärt, att undervisningen i meteorologi vid Stockholms högskola icke avbrytes på grund av brist på medel. Jag är därför beredd att i anslutning till kanslerns förslag tillstyrka, att för ändamålet ett anslag av 8,000 kronor ställes till högskolestyrelsens förfogande för budgetåret 1942/43.

Då vad jag förordat sålunda är att anse såsom en tillfällig åtgärd, bör ett bifall härtill givetvis icke tillmätas någon prejudicerande betydelse för bedömning av den av statskontoret berörda frågan om statsbidrag till Stockholms högskolas verksamhet i allmänhet, till vilken fråga jag icke är beredd att i förevarande sammanhang taga ställning.

Utskottet.

Utskottet är ense med departementschefen därom, att den i ärendet nu förebragta utredningen icke giver tillräckligt underlag för bedömning av frågan, huru den akademiska undervisningen i meteorologi lämpligen bör ordnas. Utskottet finner önskvärt, att den av departementschefen i utsikt ställda utredningen beträffande detta spörsmål bedrivs så, att utredningens resultat skall kunna underställas nästa års riksdag. På av departementschefen anförda skäl tillstyrker utskottet, att ett anslag av 8.000 kronor anvisas för budgetåret 1942/43 såsom bidrag till undervisning i meteorologi vid Stockholms högskola. Utskottet vill liksom departementschefen understryka, att denna medelsanvisning bör anses såsom en tillfällig åtgärd, i syfte att undvika ett avbrytande under nuvarande förhållanden av sagda undervisning vid högskolan, och icke får tillmätas någon prejudicerande betydelse för bedömning av frågan om statsbidrag till högskolans verksamhet i allmänhet.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må såsom *Bidrag till undervisning i meteorologi vid Stockholms högskola* för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 8,000 kronor.

Stockholm den 21 april 1942.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Joh. Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson, Pauli, Gränebo, Bernhard Nilsson, Lindström, Sven Larsson, Heiding, André, Gustaf Karlsson* och *Emil Petersson*; samt

från andra kammaren: herrar *Jonsson* i Eskilstuna, *Törnkvist, Skoglund* i Doverstorp, *Eriksson* i Stockholm, *Andersson* i Prästbol, *Danielsson, Wård, Lindberg* i Umeå, *Isacsson, Holmdahl, Andersson* i Södergård och *Pettersson* i Dahl.
